

УДК 338.342

**АНАЛІЗ СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ****Поповиченко І.В., д.е.н.***E-mail: popovichenko@ua.fm***Котуранова Т.В., к.т.н.***E-mail: perecupnevat@mail.ru***Зінченко Н.О.***E-mail: NataliStorm@yandex.ua**ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»*

В статті розглянуто стан української сфери інновацій. Проведена аналогія відносно інших країн світу за глобальним інноваційним індексом. Виявлено основні бар'єри, що гальмують розвиток інноваційного процесу в Україні. Проаналізовано тенденції змін джерел фінансування інноваційної діяльності, кількості організацій, які офіційно займаються науковими дослідженнями та розробками, кількості впроваджених інновацій на промислових підприємствах, чисельності науковців. Наведена характеристика інноваційної активності за типами витрат. Розглянуто стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2011-2021 роки. Виявлено, що за офіційними статистичними даними в Україні спостерігається зниження інноваційної активності. Має місце особливо низька прихильність до впровадження інновацій серед малих та середніх підприємств. Запропоновано напрями дій для покращення стану інноваційної сфери, рішення окремих її проблем за допомогою змін у податковій політиці, сприяння покращенню інвестиційного клімату та правової бази

Ключові слова: інновації, інноваційний процес, інноваційна активність, глобальний інноваційний індекс, інноваційна сфера

UDC 338.342

**THE ANALYSIS OF UKRAINIAN INNOVATION FIELD:
ITS PROBLEMS AND PROSPECTS****Popovychenko I.V., Doctor of Economics***E-mail: popovichenko@ua.fm***Koturanova T.V., PhD in Engineering***E-mail: perecupnevat@mail.ru***Zinchenko N.O.***E-mail: NataliStorm@yandex.ua**Prydniprovs'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture*

In this research paper situation of Ukrainian innovation field has been shown. The analogies in reference to other countries in the global innovation index have been drawn. The basic barriers that impede the development of the innovation process in Ukraine have been

discovered. The trends in the financial sources for innovation changing, the number of organizations that are officially engaged in research and development, the number of implemented innovations in industry, the number of researchers have been analyzed. The characteristic of innovative activity by type of expenditure have been given. The strategic priorities of innovation activity in Ukraine for 2011-2021 years have been considered. It has been found that according to the official statistics in Ukraine, there is a decrease of innovative activity. There is a particularly low commitment to innovation among small and medium enterprises. The ways of action to improve the situation in the innovation field, the decision of some of its problems through changes in tax policy, assistance to improving the investment climate and legal framework have been proposed

Keywords: innovation, innovation process, innovative activity, Global Innovation Index, innovation field

Актуальність проблеми. У сучасних ринкових економічних процесах гостро постає проблема впровадження інноваційних технологій та процесів на Україні. Інновації відіграють все більш важливу роль у розвитку економічно розвинених держав. Інноваційний розвиток є основою багатьох мікроекономічних, соціальних, політичних та інших сучасних процесів. Бажання компаній інвестувати в довгострокові проекти напряму залежить від економічного та політичного стану країни. Існуючі інструменти підтримки досліджень і розробок обмежені та неефективні. Технологічна база застаріла. Також в Україні не було створено відповідних умов для підприємств, пов'язаних з інноваціями. Підприємства не достатньо мотивовані для пошуку та проведення власних досліджень та розробок. Виникає потреба кардинальних змін державної інвестиційної політики та законодавчої бази у сфері інновацій. Сприятли змін можливо тільки у часи стабільної економічної, політичної та соціальної ситуації.

Аналіз останніх наукових досліджень. Історичний внесок у розвиток теорії інноваційної науки зробили наступні науковці: Ф. Агійон, Р. Арон, Дж. Ван Дайн, К. Вексель, Дж. Гросман, П. Друкер [6], М. Кондратьєв, А. Клайнкнехт, Ф. Позоло, Д. Рікардо, П. Ромер, А. Сміт, П. Хоувітт, Е. Хелпман, А. Шпітгоф, Й. Шумпетер [7,8], Р. Фостер, Г. Менш. К. Фрімен, Дж. Кларк, Л. Суїт, М. Познер, Ф. Хайєк та ін.. Вивченням проблем інноваційного розвитку займається багато вітчизняних вчених: О. Амоша, Л. Антонюк, І. Галиця, Р. Гроссмен, Т. Деділова, Л. Лоу, Б. Мільнер, В. Новіцький, Л. Федулова та багато інших. Вченими запропоновано багато варіантів підходів до вирішення проблем,

покращення стану інноваційної активності, але ще багато питань залишається не вирішеними, а саме: інвестиційна політика у сфері інновацій, правова база, державний контроль та ін.

Мета роботи: визначення стану інноваційної сфери в Україні та надання рекомендацій, щодо вирішення проблем.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сьогодні в умовах глобалізації та постійній необхідності технологічного оновлення інновації відіграють важливу роль у економічному розвитку держав.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» терміну інновація дається наступне визначення: інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1].

Виходячи з даних «Global Innovation Index 2013: The Local Dynamics of Innovation» у 2013 році Україна посіла 71 місце серед 142 країн світу за індексом GII з індексом 35,8, що на 8 позицій нижче ніж у 2012 році (36,1). Глобальний інноваційний індекс враховує якість освіти, доступність венчурного капіталу, наявність макрофінансування та податкову політику (рис. 1) [5].

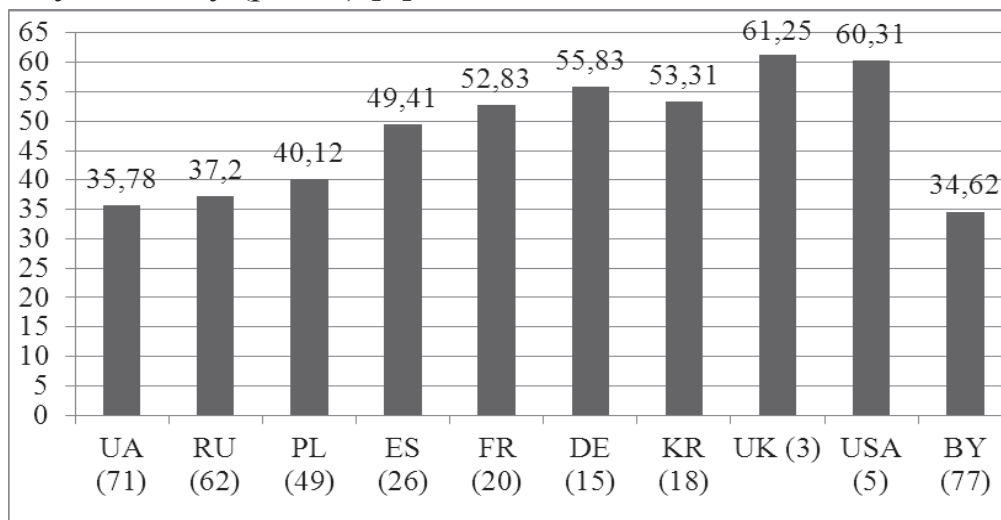

Рис. 1. Місце України за глобальним інноваційним індексом (в порівнянні з деякими країнами світу) у 2013 році

*Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Global Innovation Index 2013

UA- Україна, RU- Росія, PL- Польща, ES- Іспанія, FR- Франція, DE- Німеччина, KR- Республіка Корея, UK- Великобританія, USA- Сполучені Штати Америки, BY- Білорусія.

Велику роль у гальмуванні інноваційного процесу в Україні відіграє недостатність фінансування інноваційної діяльності з боку держави, так у 2012 році частка державних коштів у розмірі 224,3 млн.грн. складає усього 2% від загальної суми витрат 11480,6 млн.грн., які країна виділила для стимулювання досліджень та розробок у бізнесі. Розподілення джерел фінансування представлено на рисунку 2.

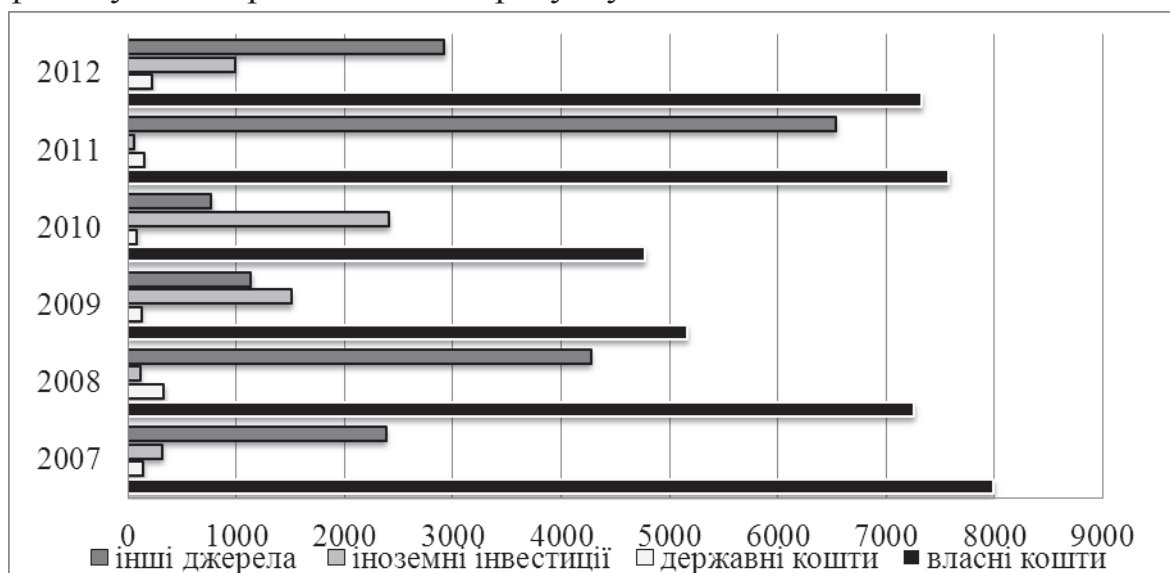

Рис. 2. Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2007-2012 рр.

*Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Виходячи з тенденції останніх років найбільшу частку у фінансуванні становлять власні кошти підприємств, потім інші джерела та іноземні інвестиції. Сума коштів, які виділяє влада України на інноваційні програми значно нижче ніж в країнах Європейського союзу. Наприклад, у 2010 році джерела фінансування інноваційної діяльності ЄС були розподілені так: 54,1% - власні кошти підприємств, 34,9% - державні кошти, 8,4% - іноземні інвестиції [4].

Для збільшення інвестицій у інноваційну сферу держава може створити спеціальні інвестиційні фонди для стратегічних інноваційних напрямків з залученням ведучих українських компаній та іноземних інвесторів.

Інша не менш важлива проблема це характерно низька прихильність до впровадження інновацій та маленький рівень інноваційності підприємств, особливо серед українських підприємств малого та середнього бізнесу. Дуже невелика кількість підприємств вважає за необхідне працювати над розробкою та пошуком нових ідей, продуктів та процесів. Більшість компаній займається залученням закордонного досвіду,

закупівлями технологій та товарів у інших країн. Існування даної проблеми насамперед пов'язано з недосконалістю законодавства у сфері інноваційної політики, через те, що в Україні за державне регулювання інноваційної діяльності відповідає багато міністерств та органів державної влади, але не існує єдиного відповідального органа, який би контролював діяльність усіх рівнів влади у цій сфері.

Стимулювання інноваційної діяльності малих та середніх підприємств допомогло б країні зі створенням нових робочих місць, пожвавити здорову конкуренцію серед підприємств, спонукати населення до підприємницької діяльності.

У 2013 році частка підприємств, що займалися інноваціями 17,4%. Розподіл витрат на інноваційну діяльність відображено на рис. 3.

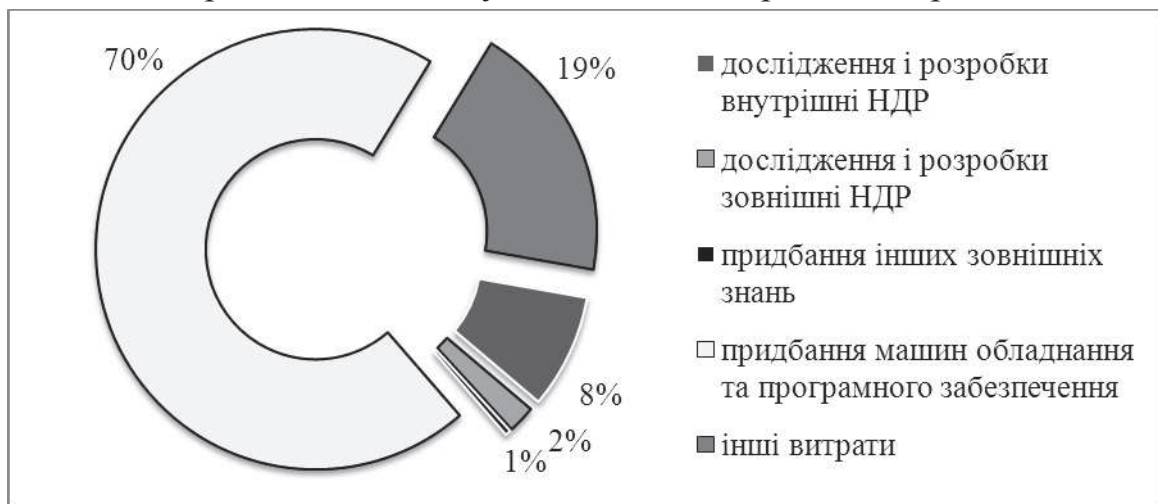

Рис. 3. Інноваційна активність за напрямками витрат у 2013 році

*Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Можна зробити висновки, що більша частина витрат у 2013 році, а саме 70%, припала на придбання машин обладнання та програмного забезпечення. На дослідження розробки було витрачено 27%, це говорить про низьку зацікавленість підприємств у дослідженнях і розробках. Сприяття зміні ситуації може податкова політика, наприклад, створення особливих податкових умов для підприємств в залежності від рівня їх інноваційної діяльності та пріоритетності інновацій, якими вони займаються. Можливе також розглядання питання про відмову держави від податку на прибуток в обмін на інвестування досліджень і розробок, надання державних кредитів на особливих умовах.

Для України згідно статті 4 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» стратегічними пріоритетними напрямками на 2011-2021 років є:

- освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;
- освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;
- освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;
- розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки [2].

Пошук і освоєння альтернативних джерел енергії допоможе країні вирішити питання з високою ціною на комунальні послуги, зумовленою зависокою ціною на газ та паливо. Також це сприятиме поліпшенню екологічної обстановки.

Для технологічного оновлення та розвитку агропромислового комплексу треба подбати про сільськогосподарського виробника, а саме створити економічні, соціальні та правові умови для заохочення нових та підтримки існуючих виробників. Малі сільські угіддя не здатні самі себе забезпечувати сучасними дорогими технологічними і технічними засобами виробництва. Щоб змінити стан сільського господарства малим виробникам було б доцільно створювати кооперативи та закупати техніку у кооперативну власність.

Україна має природні та інші види ресурсів для втілення стратегічних інноваційних проектів, проведення розробок і досліджень у багатьох галузях промисловості. Щоб зрушити з мертвої точки потрібно навчитися раціонально підходити до використання цих ресурсів.

Серед промислових підприємств у 2012 році тільки 13,6% займалися впровадженням інновацій. Кількість впроваджених інновацій представлена у таблиці 1:

Таблиця 1. Кількість впроваджених інновацій на промислових підприємствах у 2012 році

Впроваджено нових технологічних процесів	2188
у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	554
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	3403
з них нові види техніки	942

*Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової складала 3,3% у 2012 році.

За даними держкомстату з 2004 року в Україні спостерігається поступове зменшення організацій, які офіційно займаються науковими дослідженнями та розробками. На кінець 2012 року в Україні функціонувало 1208 організацій, що виконують наукові дослідження та розробки. Чисельність науковців зменшилася до 82032 осіб, що складає 26,2% від показника 1990 року (313079 осіб). [3] Демографічну переважну більшість серед науковців складають люди старшого віку, а молодь все менш зацікавлена у науці. Така тенденція призвела до браку кваліфікованих кадрів. Графічно тенденція зображена на рисунку 4.

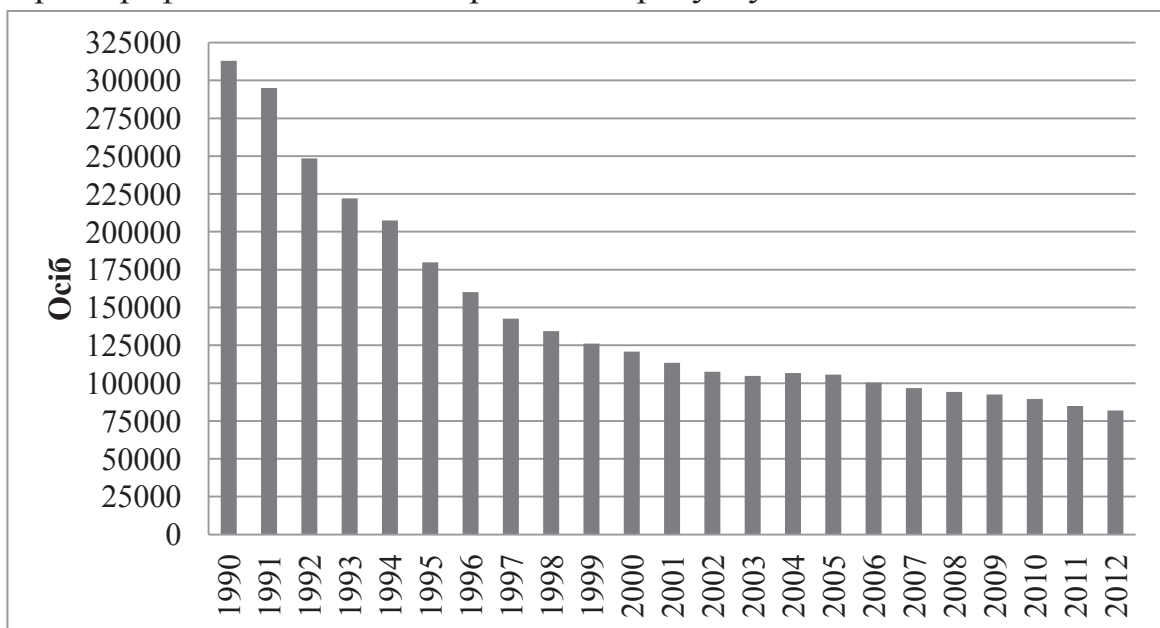

Рис. 4. Чисельність науковців у 1990-2012 роках

*Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Рушійною силою цієї тенденції є більш привабливі умови, наявність грантів та заробітна плата для науковців закордоном, старіння працівників продуктивного віку. Сприяти поліпшенню ситуації можна за допомогою залучення молодих вчених, випускників та студентів вищих навчальних закладів до наукової роботи, проведення наукових тендерів та конкурсів.

За типами інновацій на українських підприємствах у 2012 році склалася наступна ситуація:

Таблиця 2. Типи інновацій на українських підприємствах у 2012 році у фактичних цінах

<i>Типи інновацій</i>	<i>млн.грн.</i>
фундаментальні дослідження	2621,9
прикладні дослідження	2057,7
розробки	5369,9
науково-технічні послуги	1203,2
Всього, у фактичних цінах	11252,7

*Джерело: розраховано та побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП склала 0,80% за 2012 рік. Низький рівень підтримки наукової діяльності з боку держави призвів до зниження обсягів частки надходжень від науки у ВВП України.

Висновки. Результати дослідження свідчать про те, що складна фінансова ситуація, скорочення виробництва призвели до зменшення потреб у науковцях, дослідженнях та розробках у більшості галузей промисловості України. Часта зміна власників великих підприємств спонукала до зниження рівня зацікавленості у впровадженні інновацій та проведенні досліджень й розробок. Застаріла технічна база не дає можливості проводити дослідження й розробки самостійно. Без мотивації та стимулювання науковців, тенденція зменшення їх кількості продовжуватиме свій негативний шлях.

На нашу думку для вирішення проблем у сфері інновацій необхідно вжити наступних заходів:

- Створити єдину прозору (не корумповану) державну структуру яка б відповідала за політику держави у сфері інновацій.
- Розробити нормативно-правову базу регулювання інноваційної діяльності.
- Систематизувати процес перевірки, реєстрації, ліцензування, стандартизації та сертифікації інновацій без надмірних витрат коштів, часу та інших бюрократичних перешкод.

- Розробити систему стимулювання інноваційної діяльності за допомогою податкової політики.

- Створити систему стимулювання досліджень та розробок за допомогою державних грантів та приватних фондів.

- Розробити систему мотивації та залучення випускників українських вузів до наукової роботи.

- Збалансувати відношення загальних та спеціальних дисциплін у вишах.

- Сприяти залученню іноземних кредитів за пільговими умовами для наукових проектів.

- Залучати більше українських науковців до участі і співпраці у міжнародних проектах на державному рівні.

Успіх у інноваційній сфері залежить не тільки від політики, а й від людей теж. Якщо не створити правильні, раціональні умови для розвитку та співробітництва, то яка б не була політика, держава не зможе зробити крок уперед.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40 - IV від 4 червня 2002 р. із змінами від 16.10.2012. [Електронний ресурс]. - Режим доступу // Веб-портал Верховної Ради України: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>
2. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715 - VI від 8 вересня 2011 р. із змінами від 16.10.2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу // Веб-портал Верховної Ради України: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Офіційний сайт Європейської служби статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained
5. Офіційний сайт Глобального інноваційного індексу 2013 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>
6. Peter F. Drucker «Innovation and Entrepreneurship» // HarperBusiness; Reprint edition. 2006 - 288 p.
7. Schumpeter and the Idea of Social Science: A Metatheoretical Study. // Cambridge: Cambridge University Press. 2007 - P. 14. - 354 p.
8. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия // предисл. В. С. Автономова. - М.: ЭКСМО, 2007. - 864 с.